

5. Υποκειμενική αισθητική: κολοκύθα το... καρπούζι;¹

του **Νίκου Χ. Σαμαρά** Αρχιτέκτονα Μηχανικού ΕΜΠ, MSc, PhD.

Αν εξαιρέσει κανείς τους ειδικούς, ο πολύς κόσμος φαίνεται πως δεν κατέχει το «κλειδί» για να εκτιμήσει αισθητικά ένα αρχιτεκτονικό έργο. Γενικά πάντως, εμφανίζεται έτοιμος να αποδεχθεί ένα κτίριο διακοσμημένο, με αναφορές σε αρχιτεκτονικά στυλ, που κατά τη γνώμη του χαίρουν εκτίμησης, ενώ εμφανίζεται εντελώς απρόθυμος να χαρακτηρίσει «ωραίο» κάτι που δεν γνωρίζει.

Σε κάθε περίπτωση, όλοι μας, όλο και πιο συχνά πια, προτιμάμε να απαντάμε «εμένα μου αρέσει», αποφεύγοντας την έκφραση «είναι όμορφο» ή «είναι ωραίο». Εξοπλίζοντας, έτσι, την αξιολογική μας κρίση με την άτρωτη πανοπλία του υποκειμενισμού,

Στον πολύ κόσμο «αρέσει» το ξενοδοχείο Imperial, με τις νεοκλασικές του διακοσμήσεις, ενώ για το Ξενία του Άρη Κωνσταντινίδη, που αντικατέστησε (πρώτο πλάνο), διατύπωνε το ερώτημα «μα είναι αυτό ωραίο;»

¹ Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό "In & Out" της εφημερίδας "Ελευθερία", τ.195, 15/10/2009.

ακυρώνουμε, προκαταβολικά, το οπλοστάσιο των επιχειρημάτων κάθε αντίθετης άποψης. «Περί ορέξεως κολοκυθόπιτα» λέει ο λαός μας και η συζήτηση σταματάει εκεί. Σήμερα η έννοια του «ωραίου» –που κατά τον Πλάτωνα έχει κύρος αντικειμενικό, καθώς αποτελεί οντότητα, που ενυπάρχει σε όσα αντικείμενα ονομάζουμε όμορφα– τείνει να αντικατασταθεί από την έννοια του «γούστου».

Πρόκειται για την αποθέωση της σχετικότητας της ομορφιάς, που αποδίδεται στο αντικείμενο υποκειμενικώς, σύμφωνα με την Πρωταγόρεια αρχή «πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος». Το «γούστο», σύμφωνα με τον Πιερ Μπουρντιέ είναι εργαλείο, μέσω του οποίου οι κοινωνικές ομάδες προσπαθούν να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν τη θέση τους, επιχειρώντας να επιβάλουν το βιοτικό τους ύψος, ως το μόνο νόμιμο. Είναι επόμενο, λοιπόν, στον αέναο ταξινομητικό αγώνα της κοινωνίας τα «γούστα» να εναλλάσσονται, να αναθεωρούνται να εξελίσσονται από εποχή σε εποχή. Αντίθετα, όμως, με ότι συμβαίνει με το κυρίαρχο γούστο κάθε εποχής, η ομορφιά δεν είναι μόδα, ώστε να διαμορφώνεται από τις αγοραίες, κάθε φορά, απόψεις και αντιλήψεις. Στην αρχιτεκτονική, σύμφωνα με τον Άρη Κωνσταντινίδη «ωραίο είναι ότι είναι αληθινό» μια άποψη απόλυτα ευθυγραμμισμένη προς την Πλατωνική θεώρηση της ομορφιάς. Κατά την διατύπωση του Μανόλη Ανδρόνικου στο βιβλίο του «ο Πλάτων και η Τέχνη»: «η ομορφιά δεν είναι απάτη, παρά βρίσκεται μέσα στην κυριαρχία της αλήθειας».

Η άποψη αυτή του Κωνσταντινίδη, για το ωραίο στην αρχιτεκτονική, εμπεριέχει και τη μοντέρνα αντίληψη περί αισθητικής, καθώς αληθινή αρχιτεκτονική, κατ' αυτόν, είναι μια κυρίως λειτουργική αρχιτεκτονική. Το μοντέρνο κίνημα, στην προσπάθειά του να αποστασιοποιηθεί από τις προγενέστερες

«μορφοκρατικές» θεωρήσεις της αρχιτεκτονικής, διακήρυξε μια «λειτουργιοκρατική» αρχιτεκτονική, κατά την οποία το αισθητικό ερώτημα δεν τίθεται καν – αφού η επιδίωξη του ωραίου μέσα από

Η νεοκλασική αρχιτεκτονική χαίρει εκτίμησης και από τους μη ειδικούς, η «αντιγραφή» όμως των μορφολογικών της χαρακτηριστικών σε σύγχρονα κτίρια αποτελεί την παιδική αρρώστια της αρχιτεκτονικής. Σύμφωνα με την μοντέρνα αρχιτεκτονική θεώρηση και το πολυώροφο κτίριο γραφείων μπορεί να χαρακτηριστεί «ωραίο», με την έννοια ότι εξυπηρετεί σύγχρονες λειτουργίες χωρίς να αναλώνεται σε ιδιαίτερη επεξεργασία της μορφής.

την επεξεργασία της μορφής αποτελεί, σχεδόν, αιρετική προσέγγιση – ή αν τίθεται, η απάντησή του εμπεριέχεται αυτονόητα στη λειτουργική αρτιότητα του αρχιτεκτονικού έργου – και επομένως «ότι είναι λειτουργικό είναι και ωραίο».

Στη μεταμοντέρνα αρχιτεκτονική πραγματικότητα, που βιώνουμε, σήμερα, η αισθητική αξία του αρχιτεκτονικού έργου μοιάζει να αυτονομείται και να αποδεσμεύεται από την «υποχρέωση» μιας χρησιμότητας, σύμφωνα και με την Καντιανή αισθητική αντίληψη, κατά την οποία, το ωραίο αντικείμενο διεγείρει τα συναισθήματα, τη διάνοια και τη φαντασία μας, με τρόπο ήπιο και «ανιδιοτελή», με την έννοια ότι ανταποκρινόμαστε στην ορθότητα της μορφής του, ακόμη και αν δεν αξιοποιούμε τον προορισμό του ή τη χρησιμότητά του.

Είναι αναμενόμενο, άλλωστε, σήμερα, στην εποχή μάλλον του «φαίνεσθαι» παρά του «είναι», να έχει γίνει κι ένα ακόμη βήμα παραπέρα, προς την κατεύθυνση, ίσως, της θεωρίας εκείνης, του Κλάιβ Μπελλ (1914) για τη «σημαίνουσα μορφή», σύμφωνα με την οποία, η αισθητική αξία ενός αντικειμένου δεν έχει να κάνει με το περιεχόμενό του, αλλά κατάλληλοι συνδυασμοί σχημάτων και χρωμάτων μπορούν να ανακινούν, κατά βούληση, τα επιθυμητά αισθητικά συναισθήματα.